

UČEŠĆE ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA I MLADIH U SMANJENJU RIZIKA OD KATASTROFA

*ISKUSTVA,
MOGUĆNOSTI
I MOTIVACIJA*

The graphic design features a white background with four large, overlapping pink shapes: a quarter-circle in the top-left, a circle in the bottom-left, a circle in the top-right, and a quarter-circle in the bottom-right. The text is centered within the top-right circle.

UČEŠĆE ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA I MLADIH U SMANJENJU RIZIKA OD KATASTROFA

ISKUSTVA, MOGUĆNOSTI I MOTIVACIJA

*

Autorke:

Aneta Dukić
Marija Petronijević

*

Udruženje Fenomena, 2021.

Dizajn korica:

Sara Vuković

Izrada publikacije je podržana u okviru projekta Misije OEBS-a u Srbiji „Konsolidovanje procesa demokratizacije u sektoru bezbednosti u Republici Srbiji”, koji je finansijski podržala Švedska agencija za međunarodnu razvojnu saradnju.

Stavovi izraženi u ovoj publikaciji pripadaju isključivo autorkama i ne predstavljaju nužno zvaničan stav Misije OEBS-a u Srbiji i Švedske agencije za međunarodnu razvojnu saradnju.

SADRŽAJ

UVOD	3
METODOLOGIJA	4
OSVRT NA ZAKONODAVSTVO I ULOGA ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA U SRBIJI	4
PROCENA KAPACITETA NVO I MLADIH ZA UČEŠĆE U SMANJENJU RIZIKA OD KATASTROFA NA LOKALNOM NIVOU U REPUBLICI SRBIJI – ANALIZA ANKETE SA UČESNICIMA/UČESNICAMA PROJEKTA.....	7
ANKETA SA NEVLADINIM ORGANIZACIJAMA.....	9
ANKETA SA MLADIMA IZ KRALJEVA I NOVOG SADA	13
ZAKLJUČAK	17
PREPORUKE.....	18
IZJAVE UČESNIKA/UČESNICA RADIONICA.....	19
IZJAVE FACILITATORKI RADIONICA.....	20

UVOD

Udruženje Fenomena se bavi temom učešća građana i građanki u sprečavanju rizika od katastrofa od 2015. godine, a u saradnji sa Misijom OEBS-a u Srbiji od 2018. godine program je dosegao značajan broj ljudi – oko 300 građanki iz mesnih zajednica, članica nevladinih organizacija i nastavnica osnovnih škola prošlo je programe obuke. Ove godine smo realizovale projekat sa fokusom na povećanje ekspertize i učešća organizacija civilnog društva (OCD) i mladih. Veštine i znanja na temu sprečavanja rizika od katastrofa steklo je 25 predstavnika/predstavnica OCD iz 10 gradova i 42 mladih iz dva grada. Obuka za OCD, kao i radionice sa mladima, zasnovane su na Fenomeninom programu „Učešće žena u smanjenju rizika od katastrofa – prevencija i planiranje”, koji pruža nekoliko praktičnih alata primenljivih u praksi nakon obuke. Svaka organizacija koja prođe obuku je podstaknuta da primeni program samostalno.

Ove godine se 20 organizacija prijavilo za učešće na obuci, što govori o tome da je interesovanje za temu smanjenja rizika od katastrofa u sektoru značajno.

Predstavnici/predstavnice sledećih 14 organizacija prošli su obuku udruženja Fenomena pod nazivom **„Rad sa mladima na smanjenju rizika od katastrofa, s osvrtom na ekologiju i pitanja zdravstvene zaštite”**:

Ženska Alternativa iz Sombora, Razvoj UE iz Užica, Žene juga iz Pirota, UMNI iz Novog Sada, Viktimološko društvo Srbije iz Beograda, Integrativni global centar iz Kragujevca, 21 Jelena iz Smedereva, Društvo Roma iz Zaječara, Uspešne žene Kostolca, Romsko udruženje žena Ruž iz Kostolca, Ženski romski centar Veliki Crljeni, Timočki omladinski centar iz Zaječara, Imam ideju iz Kraljeva i StartHub iz Kosjerića.

Kapacitet projekta je omogućio da dve organizacije dobiju podršku za realizaciju radionica sa srednjoškolcima – UMNI iz Novog Sada i Imam ideju iz Kraljeva. Svaka grupa srednjoškolaca/srednjoškolki pohađala je četiri radionice – dve teorijsko-diskusione i dve praktične iz civilne zaštite. Tokom rada u grupama, oni su stekli veštine za analizu uticaja vanrednih situacija sa osvrtom na ekološka i zdravstvena pitanja i rodni aspekt, tj. položaj žena i muškaraca. U praktičnom delu vežbali su upotrebu protivpožarnih aparata i tehnike za pružanje prve pomoći.

Tokom projekta je sprovedeno **istraživanje manjeg obima** sa ciljem da se sagledaju kapaciteti nevladinih organizacija i mladih za dalji samostalan angažman u oblasti smanjenja rizika od katastrofa, posebno iz ekološke i zdravstvene perspektive.

Aktivnosti projekta „Jačanje ekspertize i učešća OCD i mladih u smanjenju rizika od katastrofa” podržala je Misija OEBS-a u Srbiji, a u okviru projekta „Konsolidovanje procesa demokratizacije u sektoru bezbednosti u Republici Srbiji” koji finansijski podržava vlada Švedske.

METODOLOGIJA

Cilj istraživanja je sagledavanje položaja i odnosa organizacija civilnog društva i mladih prema politikama za smanjenje rizika od katastrofa, posebno iz ekološke i zdravstvene perspektive.

Metodologija istraživanja zasniva se na sledećim koracima:

1. kratka desk-analiza – osvrt na zakonodavstvo i ulogu OCD i mladih u smanjenju rizika od katastrofa
2. prikupljanje podataka (primarni izvori podataka) od učesnika/učesnica na radionicama putem dva upitnika: za OCD i za mlade
3. izvođenje zaključaka i preporuka.

Glavni rezultati istraživanja zasnivaju se na kvalitativnim informacijama prikupljenim direktno od učesnika/učesnica u projektu putem upitnika.

OSVRT NA ZAKONODAVSTVO I ULOGA ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA U SRBIJI

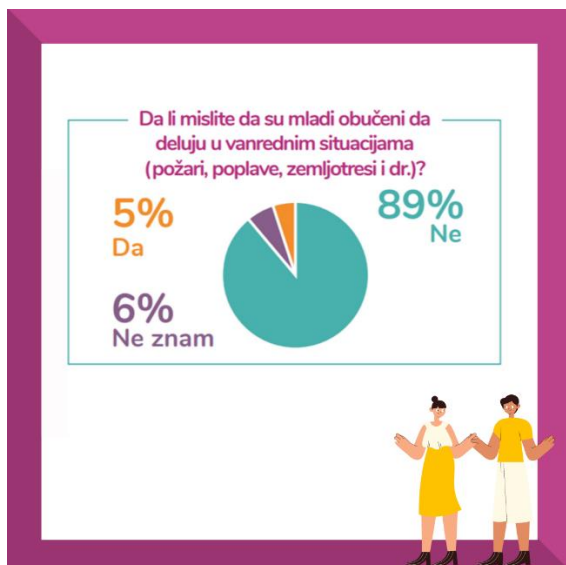
Prema Zakonu o smanjenju rizika od katastrofa i upravljanju vanrednim situacijama („Službeni glasnik RS”, br. 87/2018), subjekti sistema smanjenja rizika od katastrofa, osim državne uprave i lokalnih samouprava kao glavnih izvršilaca, jesu i obrazovne institucije i organizacije civilnog društva. Međutim, na osnovu prethodnih iskustava i konsultacija sa obrazovnim institucijama na lokalnom nivou iz Kraljeva i obližnjih opština (2019. i 2020. godine), primetno je da one nisu u potpunosti bile upoznate sa zakonom ili drugim temama kojima se bavi zakon. Institucije, škole i privatne kompanije uglavnom su upoznate sa obavezama dostavljanja konkretnih planskih dokumenata za sprečavanje rizika od katastrofa, uz obavezu da angažuju licencirane privatne kompanije za izradu ovih obaveznih dokumenata, tako da se osoblje suštinski i ne bavi temom. Jedna od planiranih mera Nacionalne strategije za upravljanje rizikom od prirodnih katastrofa (2017–2020) bila je omogućavanje edukacije o smanjenju rizika od katastrofa u školama. Rezultati intervjua Fenomene sa nekoliko srednjih škola pokazuju da državne mere u tim srednjim školama nisu najavljene niti sprovedene od strane državne uprave pre nego što je pandemija počela¹.

Zakon definiše ulogu organizacija civilnog društva u članu 34. Naime, organizacije civilnog društva i udruženja imaju pravo da, kao i građani i građanke uopšte, dobiju informacije određene članom 36: o rizicima od katastrofa, merama i aktivnostima koje se preduzimaju radi njihovog smanjenja, pretnjama i mogućim posledicama od katastrofa, kao i sve ostale neophodne informacije od značaja za zaštitu i spasavanje. Osim toga, organizacije civilnog društva imaju pravo da razmatraju pitanja od značaja za smanjenje rizika od katastrofa, upućuju o tome predloge nadležnim organima i dobiju odgovor od njih,

¹ Udruženje Fenomena je od 2018. godine realizovalo nekoliko projekata na temu sprečavanja rizika od katastrofa i uključivanja građana/građanki sa posebnim osvrtom na uključivanje žena i prikupljalo podatke od raznovrsnih aktera koji su učestvovali u aktivnostima projekta.

kao i da budu priznate kao partneri javnih vlasti u kreiranju i realizaciji politike smanjenja rizika od katastrofa. Uloga organizacija prepoznata je i u njihovom doprinosu izgradnji kulture prevencije rizika i podizanju svesti o potrebama jačanja spremnosti i otpornosti zajednica i pojedinaca na nastupanje katastrofa. Prema načelu participativnosti i solidarnosti, „*pravo ugroženih građana je da učestvuju u osmišljavanju sadržaja i implementaciji aktivnosti na smanjenju rizika od katastrofa, kao i pravo da učestvuju u predlaganju, preduzimanju i izvršavanju određenih mera, zadataka i aktivnosti u zaštiti i spasavanju i izraze svoje potrebe u sredstvima pomoći*” (Zakon o smanjenju rizika od katastrofa i upravljanju vanrednim situacijama, 2018). Međutim, glavni problemi u ovom domenu vezani su za spremnost građana, OCD-a i institucija da budu funkcionalni deo smanjenja rizika od katastrofa, što je posledica nedostatka primene politika i mera od strane javne uprave.

Država je 1992. godine otkazala obrazovne programe „Civilna odbrana i društvena samozaštita” koji su srednjoškolci tokom 70-ih i 80-ih pohađali u bivšoj Jugoslaviji. Prema rečima profesora i predstavnika ranijih generacija, ovaj program je bio veoma koristan – i devojčice i dečaci naučili su kako da pruže prvu pomoć, gašenje požara, spasavanje i evakuaciju. Prema istraživanju iz 2018.² o bezbednosnoj kulturi mladih i reagovanju u vanrednim situacijama srednjoškolaca iz Beograda, 17% srednjoškolaca ne zna brojeve telefona hitne službe, 65% nikada nije prošlo obuku za reagovanje u vanrednim situacijama, a 36,2% njih je obučeno za prvu pomoć od strane Crvenog krsta. Pored toga, 75% srednjoškolaca bi želelo da pohađa obuku iz civilne zaštite, a 79% njih smatra da bi ovakva vrsta obuke trebalo da bude sastavni deo redovnog školskog programa.

(Izvor: Alternativni izveštaj o položaju i potrebama mladih u Republici Srbiji 2020, KOMS)

Prirodne katastrofe u Srbiji svake godine su sve češće. Početkom juna 2019. godine u 12 opština u Srbiji uvedene su vanredne situacije zbog poplave, dok su 2020. i 2021. godina bile u znaku pandemije Covid-19. Klimatske promene sve vidljivije ostavljaju negativne posledice na prirodu, a one koje su

² Gajp.

uzrokovane ljudskim aktivnostima globalna svetska zajednica pokušava da reši međunarodnim politikama – *Pariski sporazum*, 2015, politika za sprovođenje *Okvirne konvencije UN o promeni klime* (UNFCCC – UN Framework Convention on Climate Changes). Cilj *Pariskog sporazuma* je zaustavljanje rasta globalne srednje temperature na 20 stepeni i nulta stopa emisije gasova do kraja 21. veka³. Zaustavljanje rasta srednje globalne temperature je komplikovan zadatak, povezan sa transformacijom energetskog sistema i prestankom korišćenja fosilnih goriva (Vladimir Đurđević, profesor na Grupi za meteorologiju Fizičkog fakulteta u Beogradu). Republika Srbija je izradila nacrt Strategije niskougljeničnog razvoja i ratifikovala *Pariski sporazum* 2017. godine. *Zakon o klimatskim promenama* u Republici Srbiji je usvojen 18. marta 2021. godine i prema njemu bi trebalo usvojiti strategiju i akcioni plan niskougljeničnog razvoja, kao i formirati Nacionalni savet za klimatske promene. **Uloga civilnog sektora u borbi protiv klimatskih promena je višestruka i odnosi se na monitoring rada institucija i podsticanje javne uprave i građana/građanki na društvenu odgovornost, što potvrđuju razgovori koji su tokom projekta vođeni sa predstavnicima/predstavicama OCD.**

Pandemija je slika i prilika katastrofe koju živimo bez prestanka već godinu i po dana. Ova situacija se posebno negativno odrazila na živote mladih ljudi. Srednjoškolci/srednjoškolke koji su učestvovali u projektu su tokom diskusionih vežbi o vrstama katastrofa najčešće birali – pandemiju. Pokazali su kroz diskusiju da su veoma odgovorni i da se trude da ne ugrožavaju svoju i tuđu bezbednost rizičnim ponašanjima, kao i da razmišljaju o volonterskom angažmanu.

„Mladi o kriznim situacijama uglavnom promišljaju na način da drugi, stariji treba da donose odluke i mali broj njih je svestan i ima želju za aktivizmom i volontarizmom. Iskustva mladih volonterki koje su se predstavile tokom programa mladima su približile ideju aktivizma i probudile želju za dodatnim aktivnostima van škole.”⁴

Na osnovu istraživanja Krovne organizacije mladih, manje od četvrtine mladih ispitanika/ispitanica je volontiralo tokom pandemije. Najveći broj mladih – njih 78,7% volontiralo je samoinicijativno (pomoć u komšiluku ili kroz neformalno obrazovanje) u odnosu na organizovano volontiranje (u okviru neke organizacije, lokalne samouprave i slično). Ostali su volontirali kroz organizacije kao što su Crveni krst, UNICEF i druge OCD. Više od polovine mladih (60%) ocenilo je negativno ili veoma negativno uticaj pandemije na njihovo školovanje, a tek 6,1% njih smatra da je imalo pristup obrazovanju kakav je neophodan za lični napredak. U tom smislu, najveći broj mladih anticipira i negativne posledice po svoje obrazovanje. Iako je najveći deo mladih (3/4) imalo onlajn nastavu, mladi iz naselja manjih od 10.000 stanovnika su u značajno manjem obimu imali onlajn nastavu (58%) u odnosu na veća naselja (prosečno oko 80%).⁵

Rodne analize pokazale su posebno nepovoljan uticaj na živote žena i devojaka tokom pandemije. Gotovo svaka deseta devojka nije se osećala bezbedno u svom domu tokom mere „ostajanja kod kuće”, jer je

³ Analiza zakonodavnog okvira, Klimatske promene, BFPE, 2020.

⁴ Izveštaj fasilitatorke radionice sa mladima iz Kraljeva, pedagoškinja Marsele Eschenasi Milutinović i Aleksandre Jovankin Aleksić.

⁵ Život mladih u Srbiji, Uticaj Covid-19 pandemije, Krovna organizacija mladih Srbije, 2020.

doživela ili očekivala da će doživeti nasilje od osobe sa kojom živi. Veliki broj devojaka doživelo je digitalno nasilje (37,7% devojaka učesnica u istraživanju Alternativnog centra za devojke i Kataliste)⁶.

(Izvor: Posledice pandemije Covid-19 po mentalno zdravlje i digitalnu bezbednost devojaka u Srbiji, ACD, Katalista 2020)

PROCENA KAPACITETA NVO I MLADIH ZA UČEŠĆE U SMANJENJU RIZIKA OD KATASTROFA NA LOKALNOM NIVOU U REPUBLICI SRBIJI – ANALIZA ANKETE SA UČESNICIMA/UČESNICAMA PROJEKTA

Uvod

U okviru projekta „Jačanje stručnosti i učešća organizacija civilnog društva i mladih u smanjenju rizika od katastrofa u Srbiji” sprovedena je onlajn obuka za 14 nevladinih organizacija (NVO) širom Srbije za rad sa mladima na smanjenju rizika od katastrofa, sa osvrtom na ekologiju i pitanja zdravstvene zaštite, uz rodnu ravnopravnost kao prožimajuću temu. Obuka je zasnovana na Fenomeninom programu „Učešće žena u smanjenju rizika od katastrofa – prevencija i planiranje” i pruža nekoliko praktičnih alata za NVO koje je moguće primeniti u praksi nakon obuke:

- procena rizika od elementarnih i ljudskim faktorom izazvanih nepogoda (zemljotres, poplave, požari, saobraćajne nezgode, tehnološki udesi, pandemija itd.),
- procena ranjivosti i kapaciteta,
- formulisanje plana reagovanja zajednice i zagovaranja,

⁶ Posledice pandemije Covid-19 po mentalno zdravlje i digitalnu bezbednost devojaka u Srbiji, Alternativni centar za devojke, Katalista, 2020.

– rad sa mladima i približavanje navedenih tema.

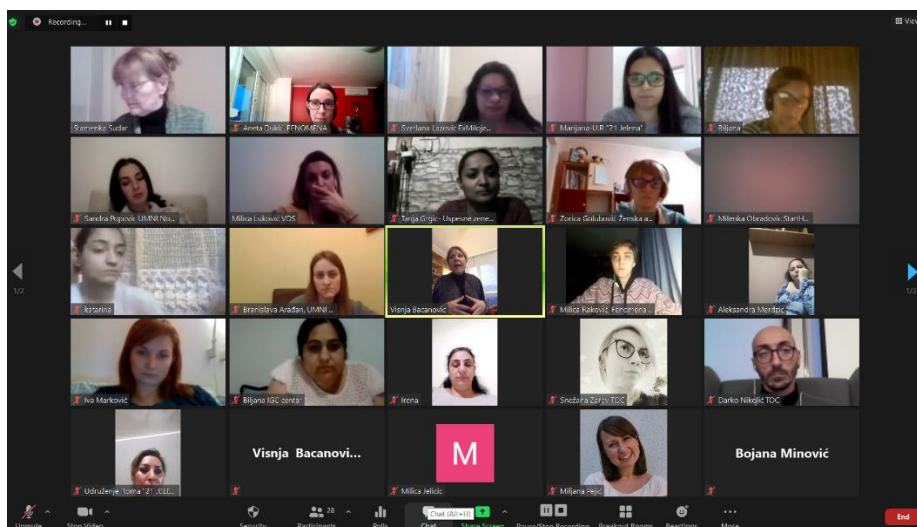
Od petnaest NVO, odabrane su dve najmotivisanije koje su imale prilike da održe osam radionica (četiri teorijsko-diskusione preko interneta i četiri praktične radionice) uz učešće 42 mladih iz dve lokalne zajednice – Kraljevo i Novi Sad.

Za potrebe istraživanja iskorišćeni su kapaciteti projekta. Naime, 25 predstavnika/predstavnica sektora NVO učestvovalo je u anketiranju (od čega po trećinu čine romska udruženja, ženska udruženja i omladinska udruženja), kao i 30 mladih do 18 godina iz dve lokalne zajednice (Kraljevo i Novi Sad). **Cilj anketiranja** bio je utvrđivanje kapaciteta nevladinih organizacija i mladih za dalji samostalan angažman u oblasti smanjenja rizika od katastrofa, posebno iz ekološke i zdravstvene perspektive. Istraživačice su pošle od pretpostavke da mladima u Srbiji nedostaju veštine samoorganizovanja, kao i da udruženja građana/građanki koja rade širom Srbije imaju osnovne potrebne kapacitete za samoorganizovanje u lokalnim zajednicama koji mogu biti na raspolaganju mladima za pokretanje akcija. Još jedna od pretpostavki bila je da u lokalnim NVO mogu nedostajati neki resursi u vidu vremena, novca i broja ljudi za pokretanje akcija u cilju smanjenja rizika od katastrofa. Ključna nepoznata informacija bila je koliko su mladi, ali i NVO upoznati sa pojmovima katastrofe, elementarne i ljudskim faktorom izazvane nepogode i nesreće, vanredne situacije i drugim pojmovima koje definiše Zakon o smanjenju rizika od katastrofa i upravljanju vanrednim situacijama Republike Srbije, kao i kolika je motivisanost navedenih grupa da se dalje angažuju u pravcu smanjenja rizika od katastrofa. Upitnikom i anketiranjem tematizovane su kako pretpostavke tako i navedene nepoznanice, a upitnici su podeljeni u nekoliko celina:

– razumevanje pojmova i opšta informisanost,

– spremnost i kapaciteti za akciju,

– ključne teme i potrebni resursi.

ANKETA SA NEVLADINIM ORGANIZACIJAMA

Zakon o smanjenju rizika od katastrofa i upravljanju vanrednim situacijama pojam „katastrofa” definiše na sledeći način: *katastrofa predstavlja **elementarnu nepogodu ili tehničko-tehnološku nesreću** čije posledice ugrožavaju bezbednost, život i zdravlje većeg broja ljudi, materijalna i kulturna dobra ili životnu sredinu u većem obimu, a čiji nastanak ili posledice nije moguće sprečiti ili otkloniti redovnim delovanjem nadležnih organa i službi.* Anketa je pokazala da 70% NVO katastrofu razume upravo u smislu različitih elementarnih nepogoda i nesreća koje izazivaju ljudi sa posledicama na zdravlje i bezbednost generalno. Kod razumevanja katastrofe, iako su prirodne nepogode jasno prepoznate, NVO u manjem obimu navode posledice katastrofa na prirodno okruženje, biljni i životinjski svet – 30% ispitanika/ispitanica prepoznaje ekološke posledice katastrofa. 60% anketiranih upoznato je sa zakonskim okvirom Republike Srbije koji se odnosi na sprečavanje rizika od katastrofa i precizno navode naziv zakona i pratećih politika i dokumenata.

Vanredna situacija je navedenim zakonom definisana kao *stanje koje nastaje proglašenjem od nadležnog organa kada su **rizici i pretnje ili nastale posledice po stanovništvo, životnu sredinu i materijalna i kulturna dobra takvog obima i intenziteta da njihov nastanak ili posledice nije moguće sprečiti ili otkloniti redovnim delovanjem nadležnih organa i službi, zbog čega je za njihovo ublažavanje i otklanjanje neophodno upotrebiti posebne mere, snage i sredstva uz pojačan režim rada.*** Vanredno stanje koje je upotrebljeno u prvom talasu epidemije Covid-19 u Srbiji nije definisano posebnim zakonom, već je propisano Ustavom RS, a osnov za uvođenje vanrednog stanja na koji se pozvala Vlada Republike Srbije je član 200, stav 1: *„Kada **javna opasnost ugrožava opstanak države ili građana, Narodna skupština proglašava vanredno stanje.**”* Iako pojam vanrednog stanja nije precizno definisan zakonom, čak 80% nevladinih organizacija precizno pravi razliku između vanredne situacije, u kojoj je neophodno uvođenje posebnih mera, povećanje kapaciteta službi i korišćenje dodatnih resursa za prevenciju ili uklanjanje posledica katastrofa, i vanrednog stanja, tokom kojeg država ima pravo ukidanja određenih prava građana/građanki. Jedan od kraćih komentara je ilustrativan i pojašnjava gradaciju:

„Vanredna situacija je kada se društvo nalazi u krizi i tada ima niz mera koje moraju da se ispoštuju kako ta situacija ne bi prešla u vanredno stanje koje ima ozbljniju primenu i rigoroznije mere zaštite, koje kontroliše vojska i policija.”

Nevladine organizacije prepoznaju različite aktere/akterke koji bi mogli/trebalo da učestvuju u smanjenju rizika od katastrofa, kao i raznolikost koristi od prevencije katastrofa za ljude i zajednice. Navedene koristi od adekvatnog planiranja, sprečavanja i delovanja u slučaju nastanka katastrofe prema učesnicima/učesnicama ankete su sledeće:

- bezbednost života ljudi – 60%,
- viši kvalitet života i zdravlja ljudi – 40%,
- život bez straha i bolje mentalno zdravlje građana/građanki – 30%,
- manje materijalnih gubitaka – 30%,
- osećaj spremnosti – 10%,
- zaštita životne sredine i smanjenje posledica klimatskih promena – 10%.

Akteri/grupe koje bi trebalo da učestvuju u planiranju prevencije i smanjenju rizika od katastrofa, kao i u reagovanju kada se katastrofa dogodi, prema anketiranim su sledeći:

- država i državne službe (institucije, ministarstva) kao glavni organizatori – 100%,
- lokalne samouprave, krizni štabovi, policija, vojska – 80%,
- udruženja, vatrogasci, Crveni krst, Gorska služba spašavanja, Savez radio-amatera Srbije – 50%,
- pojedinci, građani/građanke, volonteri/volonterke – 50%,
- mediji – 10%,
- privredna društva – 10%.

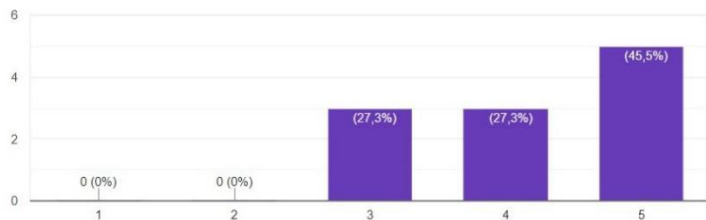
Iako je samo polovina učesnika/učesnica ankete inicijalno prepoznala udruženja građana/građanki, na konkretno pitanje „Kako vidite učešće nevladinih organizacija – udruženja građana/građanki u procesu smanjenja rizika od katastrofa?“ sve anketirane osobe dale su sadržajne odgovore. NVO mogu da doprinesu:

- direktnim kontaktom sa građanima/građankama i stalnim prisustvom na terenu – zajednica im veruje,
- u informisanju i podizanju svesti građana/građanki – direktno i kampanjama,
- formiranju volonterskih centara i obukama volontera/volonterki,
- povezivanjem građana/građanki i javne uprave,
- koordinacijom nekih akcija,
- obezbeđivanjem materijalnih resursa u kriznim situacijama,
- pravilnom planiranju jer poznaju lokalne prilike,
- učešćem u definisanju praktičnih politika i protokola,
- praćenjem sprovođenja zakona.

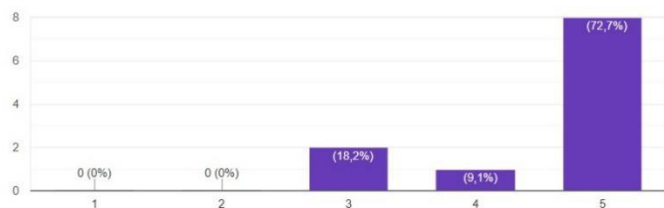
Dosadašnje direktno iskustvo i kapacitete da se u budućnosti bave smanjenjem rizika od katastrofa nevladine organizacije su solidno ocenile. Naime, 80% organizacija navelo je kako humanitarne tako i informativne ili druge konkretne akcije povezane sa krizom Covid-19, ali i poplave, eksplozije, nestašice vode i drugo. Aktivnosti se kreću od raščišćavanja nehigijenskih romskih naselja i obezbeđivanja cisterni sa vodom za piće i higijenu, saniranja štete nakon poplava, prikupljanja i distribucije humanitarnih paketa, zbrinjavanja ljudi u vreme poplave (smeštaj, hrana, briga o starima), šivenja i doniranja zaštitnih maski za medicinsko osoblje tokom kovida do formiranja i upravljanja volonterskim centrom, edukacije i praktičnih vežbi u vanrednim situacijama, prikupljanja vesti i medijskog informisanja stanovništva, pokretanja i širenja ekoloških peticija.

Kapaciteti za buduće delovanje, a posebno u pogledu vremena, broja ljudi, obrazovanja osoblja i međusektorske saradnje, ocenjeni su visokim ocenama. Dostupnost finansijskih resursa ocenjena je nižom ocenom u proseku. Grafikoni ispod predstavljaju subjektivne ocene u procentima.

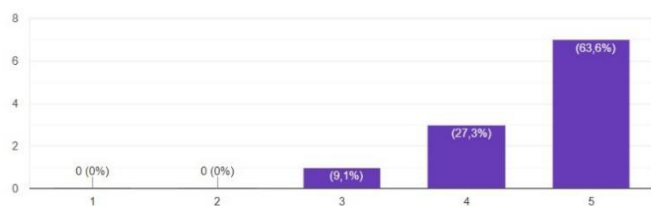
"Imamo dovoljno vremena na raspolaganju za planiranje i sprovođenje novih aktivnosti koje se odnose ekološke i zdravstvene katastrofe."

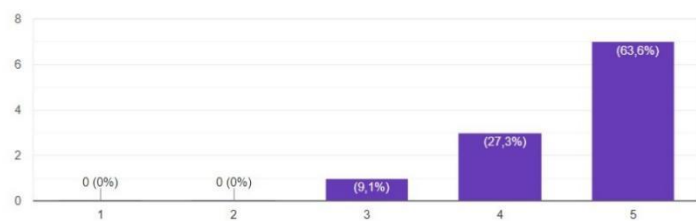
"Imamo dovoljno ljudi u udruženju koji se mogu baviti ovim temama."

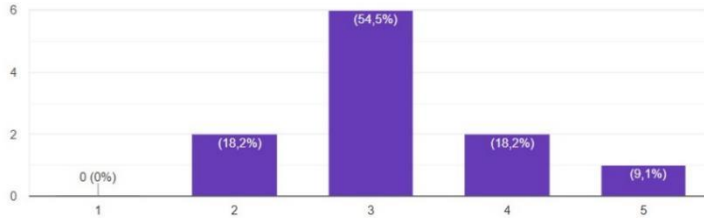
"Imamo makar jednu osobu u udruženju koja je dovoljno obrazovana i informisana o temama prevencije i reagovanja na ekološke i zdravstvene katastrofe."

"Imamo dobru saradnju sa srednjom školom / srednjim školama u našem gradu i nemamo izazove i problem da okupimo ciljnu grupu mladih za onlajn radionice na temu smanjenja rizika od katastrofa".

"Imamo ili znamo gde možemo prikupiti finansijska sredstva za sprovođenje aktivnosti prevencije i reagovanja na katastrofe."

Sa druge strane, da bi se mladi, žene i NVO više uključili u smanjenje rizika od ekoloških i zdravstvenih katastrofa, organizacije smatraju da je potrebno kako osnaživanje građana i građanki tako i više znanja – o zaštiti životne sredine, kriznim situacijama i drugo. Obrazovanje može biti neformalno, ali i formalno u školama. Osim teorijskih radionica i predavanja, važne su i praktične vežbe. Za adekvatno uključenje navedenih ciljnih grupa potrebno je i više dostupnih finansija, ali i prepoznavanje kapaciteta NVO od strane lokalnih samouprava. Neophodno je da uključivanje organizacija bude „plansko, rukovođeno i koordinisano”, kao i da je uspostavljena međusektorska saradnja. Neke anketirane NVO smatraju da je za to potrebno i unapređenje postojećih procedura i propisa. Na kraju, ali ne najmanje bitno, međusobna saradnja nevladinih organizacija, razmena iskustava i znanja bili bi od koristi za uključenje samih NVO, ali i različitih kategorija građana/građanki u procese smanjenja rizika od katastrofa.

Motivacija NVO u Srbiji za uključivanje u smanjenje rizika od katastrofa može se podeliti u nekoliko grupa razloga:

- altruizam – pomoć sugrađanima/sugrađankama i potreba da se mlađim naraštajima ostavi čisto prirodno okruženje,
- zdravstvene potrebe – za kvalitetnim vazduhom i čistom vodom,
- bezbednost – česte poplave koje je moguće sprečiti,
- smanjenje materijalne štete – na primer, „*najjači utisak bio je kada je neočekivano pao grad 2016. godine u junu mesecu i desetkovao, negde i u potpunosti uništio prinose maline na samom početku berbe – problem je takođe što takva elementarna nepogoda utiče i na sledeće godine uzgajanja i branja, pa je šteta nesaglediva*”,
- podrška državnoj upravi i lokalnoj samoupravi u kriznim situacijama povećanjem kapaciteta.

Prioritetne teme prema mišljenju predstavnika/predstavnica NVO jesu brojne:

- prevencija bolesti/zaštita zdravlja (uključujući mentalno zdravlje),
- opšta i lična higijena,
- zarazne bolesti i vakcinacija,

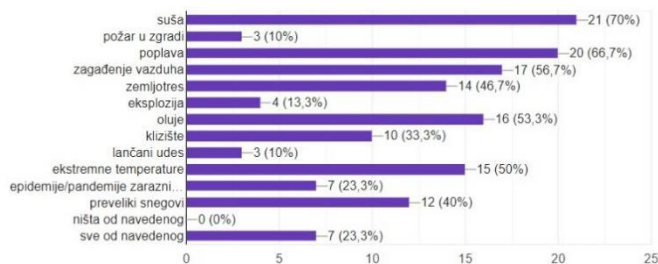
- zaštita životne sredine i klimatske promene,
- prevencija poplava,
- prevencija materijalne štete usled elementarnih nepogoda,
- rodna ravnopravnost,
- položaj žena i dece u kriznim situacijama,
- nasilje nad ženama (i u porodici) u vanrednim situacijama,
- uključivanje žena i mladih u donošenje odluka na lokalnom nivou i smanjenje rizika od katastrofa,
- bezbednost mladih,
- volontiranje,
- razlika između sanacije posledica i prevencije,
- dobri modeli međusektorske saradnje u kriznim situacijama,
- dobre prakse iz drugih zemalja.

ANKETA SA MLADIMA IZ KRALJEVA I NOVOG SADA

U delu upitnika koji se odnosi na poznavanje pojmova i stepen informisanosti mladih, najveći broj mladih dao je dobre odgovore – više od dve trećine učesnika/učesnica ankete znali su da razlikuju posledice klimatskih promena od tehničko-tehnoloških nesreća. Grafikon ispod prikazuje procentualnu zastupljenost odgovora. Ipak, skoro jedna četvrtina mladih nije mogla da prepozna jasnu razliku.

1. Šta sve može biti posledica klimatskih promena i uništavanja prirodnog okruženja?
(zaokruži sve tačne odgovore)

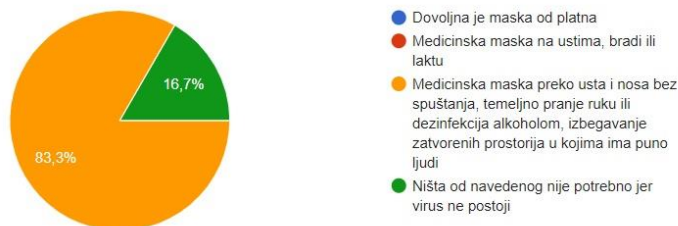
30 odgovora

Kada je reč o pandemiji Covid-19, moguće je zaključiti da su informativne kampanje dale dobre rezultate u pogledu informisanosti mladih. Više od četiri petine mladih znalo je tačan preporučeni način za prevenciju virusa korone, kao što je moguće videti iz grafikona ispod. Međutim, sudeći po odgovorima, moguće je pretpostaviti da je ipak jedan broj mladih ostao podložan i nekim drugim kampanjama koje su bile dostupne putem nekih medija i interneta.

2. Koji način je najbolji da se zaštititi od dobijanja virusa Covid-19? (izaberi jedan odgovor)

30 одговора

Kod nešto specifičnijih pitanja – na primer u vezi sa ekološkim aktivizmom na globalnom nivou i poznatom i motivišićoj mladoj aktivistkinji iz Švedske, odgovori su bili ravnomerno podeljeni na mlade koji znaju, na one koji nisu čuli za aktivistkinju Gretu Tunberg i na trećinu učesnika/učesnica ankete koji nisu sigurni u svoj odgovor. Oni koji su upoznati sa tematikom dali su sledeće, vrlo informisane i ohrabrujuće odgovore:

„Greta Tunberg je aktivistkinja koja je pre par godina protestovala ispred parlamenta u Švedskoj zahtevajući da vlada preduzme određene mere povodom klimatskih promena. Bori se protiv uništavanja životne sredine i zalaže se za brigu o ekologiji naše planete.”

„Poznata je kao inicijatorka školskih protesta za klimu.”

„Znam da je protestovala protiv globalnog zagrevanja, mlada je devojčica, ali ima jak glas u društvu.”

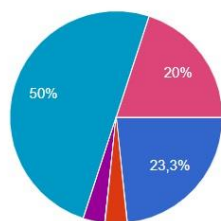
„Ona je tinejdžerka koja je aktivista i bavi se održivim zdravljem. Ima dosta govora i poučna je nekad.”

„Švedska mlada aktivistkinja koja je pokrenula štrajk Fridays for future i apeluje na političare oko smanjenja klimatskih promena.”

Najveći broj mladih smatra da je važno angažovati se u rešavanju društvenih i ekoloških problema volonterski 5–10 sati nedeljno (čak 70% učesnika/učesnica je dalo ove odgovore). Međutim, u smislu motivacije i spremnosti za pokretanje ili uključivanje u ekološke akcije, mladi bi se uglavnom priključili već postojećoj organizaciji i aktivnostima u svojoj sredini (40%) radije nego što bi sami pokrenuli svoj projekat (3,3%). Osim ove grupe, najveća je grupa, više od trećine (36,7%), onih koji nemaju vremena za aktivizam. Nije zanemarljiv ni procenat mladih (20%) koje ili ne zanima pokretanje i uključivanje u akciju ili misle da oni kao pojedinci ne mogu da naprave razliku svojim aktivizmom. U grafikonu ispod moguće je videti da bi im zajedničko druženje i saradnja sa drugim mladima bili motivišući za uključivanje u neku akciju i šta su naveli kao druge potrebne resurse koji bi im pomogli da pokrenu ekološku ili drugu akciju.

Da li misliš da je važno angažovati se u rešavanju društvenih i ekoloških problema? (obeleži jedan odgovor)

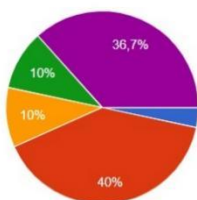
30 одговора

- možda - nisam siguran/sigurna
- ne - nema potrebe jer problemi nisu baš veliki
- ne - nemam vremena
- ne - ne zanima me previše
- da - ali samo uz novčanu nadoknadu (platu ili honorar)
- da - bez novčane naknade (volonterski) do 2-5 sati nedeljno
- da - bez novčane naknade (volonterski) više od 5 sati nedeljno

Radije biste: (izaberi jedan odgovor)

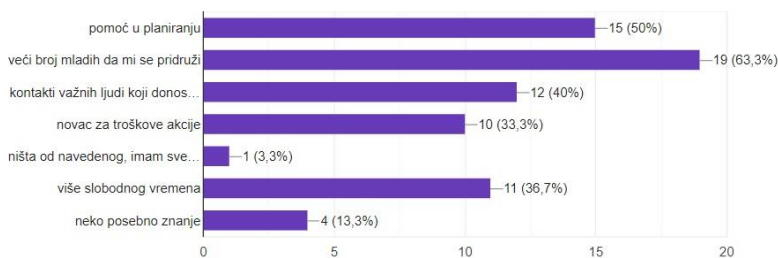
30 одговора

- sami pokrenuli neki svoj ekološki projekat (ili za sprečavanje elementarnih i drugih nepogoda)
- priključili se već postojećoj organizaciji i aktivnostima u vašem gradu
- ni jedno ni drugo - ne zanima me
- ni jedno ni drugo - mislim da ne bi bilo razlike ako se ja kao pojedinac/ pojedinica uključim
- možda bih ali nemam vremena

5. Šta ti je potrebno, šta bi ti pomoglo da sam/a pokreneš ekološku ili sličnu akciju? (obeležite sve što je potrebno)

30 одговора

Od prioritarnih tema koje bi sami pokrenuli, mladi navode:

1. ekologija/očuvanje životne sredine/smanjenje zagađenja: voda, vazduh, smeće, uticaj modernih tehnologija na prirodu,
2. klimatske promene,
3. reciklaža,
4. zaštita prilikom zemljotresa,
5. rodna ravnopravnost.

Kao načine na koje bi ove teme mogle biti obrađene, učesnici/učesnice ankete predlažu tribine, debate, izborni predmet u školi, ali i nekoliko konkretnih akcija – manje korišćenje automobila, korišćenje bicikla kao prevoznog sredstva, čišćenje rečnih korita, postavljanje i korišćenje kanti za smeće, zaštita i pomoć životinjama.

Međutim, ako bi im bila ponuđeno uključenje u neke već postojeće akcije, više od trećine mladih bi se priključilo akciji za zdraviji i čistiji vazduh i akciji za zaštitu šuma (23,3%), a manji broj njih akciji za suzbijanje epidemije (bez obzira na dobru informisanost u ovoj oblasti, manje od 17% mladih bi se priključilo prevenciji epidemije Covid-19) ili aktivnostima protiv izgradnje mini hidroelektrana (13,3%). 10% mladih se ne bi priključilo već postojećoj ekološkoj akciji ili akciji za suzbijanje zarazne bolesti.

8. Ako bi se priključio/la već postojećim ekološkim akcijama, koja bi to najvažnija akcija bila?

30 одговора

Ekologija i zdravlje su mladima na drugom mestu kada se radi o temama o kojima bi voleli da uče u budućnosti. Naime, 43,3% učesnika/učesnica ankete najradije bi slušali ili radili praktične vežbe civilne zaštite (prva pomoć, evakuacija, gašenje požara i slično), a 23,3% mladih bi se opredelilo za predavanja ili radionice sa ekološkim i zdravstvenim temama (na primer, poboljšanje kvaliteta vazduha, zaštita reka, zdravstvene epidemije, čišćenje otpada itd.). Skoro petina mladih bi volela da nauči o organizaciji uspešnih ekoloških i društvenih akcija i pribavljanju finansijskih sredstava za akcije (16,7%). Najveći broj mladih preferira radionice i obuke uživo (više od polovine ispitanika/ispitanica), trećini odgovaraju i radionice preko interneta, a manji deo bi navedene teme voleo da sluša i kao posebno gradivo u školi.

10. O kojim temama bi volela/voleo da slušaš na nekoj sledećoj edukaciji (predavanju, radionici)? (obeleži najzanimljiviju)

30 одговора

ZAKLJUČAK

U smislu tri targetirane oblasti ankete – razumevanje pojmova i opšta informisanost, spremnost i kapaciteti za akciju i ključne teme i potrebni resursi, anketa je potvrdila deo početnih pretpostavki i pružila nove informacije. Informisanost mladih o nekim osnovnim pojmovima povezanim sa temom ankete viša je od očekivane, mada je otvoreno dosta tema o kojima bi se rado dalje obrazovali. Takođe, vrlo je visok procenat mladih koji smatraju da je važno društveno i ekološko angažovanje, međutim motivisanost za učešće u akcijama nije visoka i kada se radi o samostalnim akcijama, ali i u uključenju u već postojeće akcije. Najveći motiv za mlade da se uključe u ekološke i druge aktivnosti jeste druženje i zajednički rad sa vršnjacima, ali navode i da im je potrebna pomoć u planiranju i kontakti sa stručnjacima, donosiocima odluka i sa medijima, kao i novac za sprovođenje aktivnosti. Mladi, međutim, ne ističu kapacitete lokalnih NVO i ne prepoznaju ih u dovoljnoj meri kao mogući oslonac.

Nedostajuće veštine samoorganizovanja mladih zaista je moguće nadomestiti resursima koje na raspolaganju imaju udruženja građana. Naime, osim visoke informisanosti o katastrofama, NVO u Srbiji imaju dovoljno vremena, ljudskih resursa i kontakata u lokalnim zajednicama (čime su osporene početne pretpostavke o manjku resursa). Međutim, udruženjima, kao i mladima, potrebna je u nekoj meri podrška za prikupljanje sredstava za aktivnosti smanjenja rizika od katastrofa. Kod NVO postoji motivisanost i spremnost na akciju u ovoj oblasti, međutim, kao što je slučaj sa odgovorima mladih u pogledu uključenja u rad lokalnih NVO – organizacije civilnog društva takođe nedovoljno prepoznaju mlade kao važne aktere koji mogu doprineti smanjenju rizika od katastrofa. Zaštita životne sredine, klimatske promene i rodna ravnopravnost zajedničke su prioritetne teme za obe anketirane grupe.

U avgustu 2018. godine Greta je počela svoj čuveni školski štrajk za klimu (Skolstrejk för klimatet) provodeći svaki petak ispred Švedskog Parlamenta u Stokholmu. Bio je upućen upravo Vladi Švedske zahtevajući da se državne politike usklade sa Pariškim sporazumom. Počela je da drži govore koji su bili posebni, direktni, motivišući i puni pasije. U njima je upućivala najviše na svetske lidere koji ne preduzimaju ništa ili nedovoljno toga da se svet izvuče iz klimatske krize, uništavajući budućnost mladih.

PREPORUKE

- ✚ Raditi na daljem informisanju i obrazovanju mladih, posebno imajući u vidu da školskim programom nije obuhvaćen sadržaj o kriznim i vanrednim situacijama.
- ✚ Raditi na daljem informisanju i obrazovanju OCD o sprečavanju rizika od katastrofa i klimatskim promenama kako bi monitoring rada institucija vršio što veći broj OCD.
- ✚ OCD bi trebalo da sprovede kampanje za povećanje svog kredibiliteta među mladima u lokalnim zajednicama.
- ✚ Budući projekti OCD bi obavezno trebalo da uključe veći broj mladih i vršnjačke edukatore/edukatorke kako bi se razvijali kapaciteti OCD za uključivanje mladih.
- ✚ Mladi nedovoljno poznaju korake u vanrednim situacijama, niti imaju veštine (koje su stekli u okviru ovog projekta) rukovanja PP aparatom i pružanja prve pomoći. Ovakvi sadržaji su idealni i za obrađivanje u redovnoj nastavi, a posebno za časove odeljenske zajednice, rad Učeničkog parlamenta, posebne sekcije i vannastavne aktivnosti.⁷
- ✚ Treba raditi na sticanju praktičnih veština kod mladih. Određena znanja kod mladih o ovoj temi postoje, ali nedostaje praksa da bi ono o čemu uče teorijski zaista znali da primene praktično. Osim toga, smatramo da je potreba i formalnog i neformalnog obrazovanja da više ukazuje na uzročno-posledične veze između uloge i ponašanja svakog od nas kao pojedinca, klimatskih promena i njihovih posledica u vidu katastrofa⁸.
- ✚ Srednjoškolce/srednjoškolke treba osnažiti i podići im samopouzdanje da su dovoljno sposobni, ali i jednako odgovorni da preduzimaju konkretne akcije povodom prevencije, reagovanja ili saniranja posledica katastrofa⁹.
- ✚ Treba pokriti aspekt rodne ravnopravnosti i podrobno upoznavanje sa konceptima rodnih uloga i stereotipa, ali i posebno osnaživati devojčice i devojke da aktivno učestvuju u sprečavanju rizika od katastrofa¹⁰.

⁷ Preporuka iz izveštaja facilitatorki radionica sa mladima iz Kraljeva, pedagoškinja Marsele Eschenasi Milutinović i Aleksandre Jovankin Aleksić.

⁸ Preporuka iz izveštaja facilitatorki radionica u Novom Sadu, Branislave Arađan i Sandre Popović.

⁹ Ibid.

¹⁰ Ibid.

IZJAVE UČESNIKA/UČESNICA RADIONICA

„Volela bih da u praktičnim radionicama učesnice i učesnici budu još više uključeni. Na ovim radionicama je to bilo omogućeno zaista. Ali moja zamisao bi bila organizovati neki vid takmičenja kada će morati da se primene veštine kroz demonstraciju ponašanja u pojedinim kriznim situacijama (npr. požar u stanu, saobraćajna nezgoda, auto u vodi, „ja“ nailazim na nezgodu na putu, „ja“ učestvujem u nezgodi na putu, zemljotres, poplava, razne povrede i sl.), gde će se u koracima tačno prikazati delovanje u toj određenoj situaciji, od početka do kraja. Jer kao problem smatram prividno znanje – mi mislimo da znamo kako delovati u kriznim situacijama, ali kada se to zaista dogodi, shvatamo zapravo našu nespremnost. A, dodatno, ostaje i ona izreka – Ponavljanje je majka učenja, odnosno, ja lično bih volela posećivati ovakve radionice svakako više nego jednom u životu, jer nema baš drugih prilika da se nauče ove stvari.”

(Milica, učenica Gimnazije, Kraljevo)

„U školi ne postoje sadržaji niti časovi na kojima pričamo i učimo o ponašanju u vanrednim situacijama.”

(Anđela, učenica Poljoprivredne škole, Kraljevo)

„Želeli bismo još više sadržaja o zaštiti od požara, zemljotresa i sl. i praktičnih saveta i ideja kako da zaštitimo planetu Zemlju.”

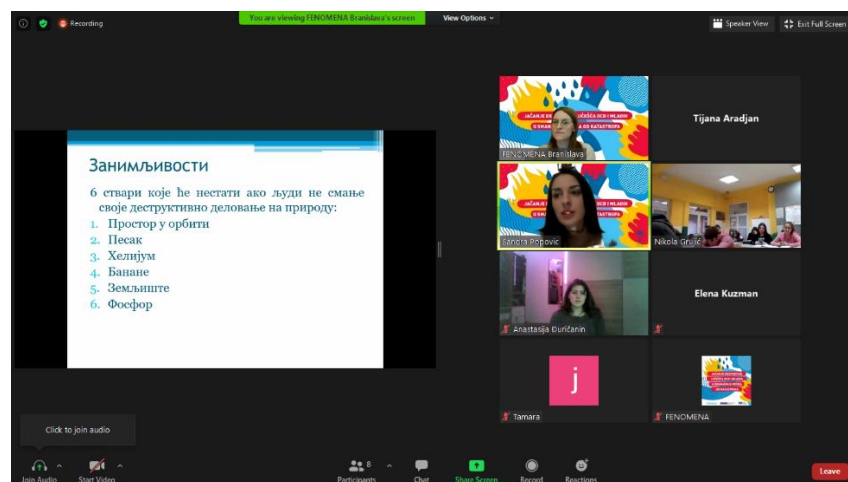
(Kristina, učenica Poljoprivredne škole, Kraljevo)

„Mislim da bi svaka mlada osoba trebalo da zna kako da pomogne sebi i drugima u vanrednim situacijama, da ima znanja šta da čini i praktičnu veštinu pružanja prve pomoći, zaštite od požara i sl.”

(Anđela, učenica Poljoprivredne škole, Kraljevo)

„Još jedna važna strana ove priče, po mom mišljenju, jeste uključivanje mladih u volonterski rad. Želela bih da mi mladi budemo upoznati više sa NVO i OCD, jer je inače glas mladih slab i neprepoznat u društvu kao bitan. Potrebno je više motivisati mlade, više reklamirati svoj rad i sl.”

(Milica, učenica Gimnazije, Kraljevo)

IZJAVE FACILITATORKI RADIONICA

„Privuklo mi je pažnju koliko su mladi slabo informisani u okviru ove oblasti, recimo, većina nije znala broj hitne medicinske pomoći niti kako zaustaviti krvarenje. Sa mladima treba raditi na tome da nauče kako da na smiren i bezbedan način postupe u kriznim situacijama. Mladima treba podići svest koliko je zapravo važna bezbednost i očuvanje zdravlja u vanrednim situacijama.”

(Aleksandra Glibetić, volonterka Crvenog krsta, Kraljevo)

„Za vreme realizacije radionica, posebnu pažnju nam je privuklo to što većina mladih nije bila svesna svoje uloge u smanjenju rizika od katastrofa i to što su tek nakon radionica uvideli da oni stvarno mogu uticati na zaštitu životne sredine i da mogu nekome spasiti život ukoliko pravilno odreaguju. Primetno je da učesnici/učesnice ne prepoznaju ulogu mladih i posebno žena u smanjenju rizika od katastrofa, ili im pripisuju tradicionalne rodne, stereotipne uloge.”

(Branislava Arađan i Sandra Popović, UMNI, Novi Sad)

„Odlična je okolnost što smo imale priliku da otvorimo teme koje su od životne važnosti, za koje su mladi zainteresovani, a nemaju priliku da o njima saznaju kroz redovne načine školovanja. Posebno je bilo izazovno i osvežavajuće predstavljati mladima teme koje nisu prisutne i nisu ,istrošene' u obrazovanju.”

(Aleksandra Jovankin Aleksić i Marsela Eschenasi Milutinović, pedagoškinje i saradnice „Imam ideju”, Kraljevo)